پژوهش‌های پولی-بانکی
سال ششم، شماره ۱۷، پاییز ۱۳۹۲
صفحات ۱۰۵-۱۳۲

تهیه آمارهای پولی و مالی ایران بر اساس دستورالعمل صندوق بین‌المللی پول

ابوالفضل اکرمی *

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۷/۰۵

چکیده

آمارهای پولی بخش مهم و ویژه نظام آماری اقتصاد کلان یک کشور بوده و بانک مرکزی به عنوان تنها متولی این آمارها مسئولیت خطیری در تهیه، تدوین و انتشار درست و بهنگام آن بر عهده دارد. مطابق‌بودن آمارهای پولی با استاندارد صندوق بین‌المللی پول، قابلیت ارائه این آمارها را در قالب سیستم جامع برنامه‌ریزی مالی بهبود بخشیده و این امر به سیاست‌گذاران در پیش‌بینی درست شاخص‌های اقتصادی و اتخاذ صحیح و به موقع سیاست‌های پولی کمک می‌کند. ضمن آنکه تهیه آمارهای پولی بر اساس استانداردی واحد، با ایجاد شفافیت بیشتر، قابلیت قیاس آمارهای مزبور را با آمارهای متناظر کشورهای دیگر افزایش می‌دهد. با توجه به این موضوع که آمارهای پولی از ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر («بانک مرکزی» و «بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی») استخراج می‌شوند لازم است این ترازنامه‌ها از استانداردهای بین‌المللی برخوردار باشند. از این‌رو، در این مقاله پس از ارائه بخش‌بندی مجددی از واحدهای نهادی بدهکار و بستانکار شرکت‌های سپرده‌پذیر، دارایی‌های این شرکت‌ها مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول طبقه‌بندی شده و سپس بر اساس آمارهای موجود، ترازنامه بانک مرکزی در قالب استاندارد صندوق بین‌المللی پول ارائه شده است. در نهایت نیز تعریف جدید و جامعی از پایه پولی و پول در مفهوم وسیع بیان شده است.

کلیدواژه‌ها: شرکت‌های سپرده‌پذیر، بخش‌بندی واحدهای نهادی، معیار مقیم‌بودن، دارایی‌های مالی، ترازنامه‌های بخشی، پایه پولی، پول در مفهوم وسیع
طبقه‌بندی JEL: G21، G23

* مدیرکل اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، a.akrami@cbi.ir

۱ مقدمه

در تحلیل‌های اقتصادی، آمارهای پولی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و بانک مرکزی به عنوان تنها متولی آمارهای پولی، مسئولیت خطیری در تهیه، تدوین و انتشار درست و بهنگام آمارهای پولی کشور بر عهده دارد.

انطباق آمارهای پولی با استانداردهای بین‌المللی، باعث می‌شود تا آمارهای پولی در قالب سیستم جامع برنامه‌ریزی مالی قابل ارائه باشد و سیاست‌گذاران را در پیش‌بینی درست شاخص‌های اقتصادی (نظیر تورم) و اتخاذ صحیح و به موقع سیاست‌های پولی کمک کند؛ چرا که اتخاذ صحیح سیاست‌های پولی اعتماد عموم به بانک مرکزی را افزایش داده و تأثیرگذاری سیاست‌های پولی را افزایش می‌دهد و این امر دستیابی بانک مرکزی به هدف نهایی ثبات قیمت‌ها را تسهیل می‌کند. همچنین، با تهیه آمارهای پولی مطابق با استاندارد صندوق بین‌المللی پول، شفافیت آمارهای پولی افزایش یافته و قابلیت مقایسه کل‌های پولی کشور با کل‌های پولی سایر کشورها ایجاد می‌شود. این امر در نهایت تحلیل سیاست‌های پولی را برای تحلیلگران داخلی و خارجی تسهیل می‌کند. با توجه به این موضوع که آمارهای پولی از ترازنامه‌های «بانک مرکزی» و «بانک‌ها و مؤسسات اعتباری» استخراج می‌شوند لازم است این ترازنامه‌ها از استانداردهای بین‌المللی برخوردار باشند. بررسی صورت‌های مالی سیستم بانکی نشان می‌دهد که در حال حاضر بخش‌بندی واحدهای نهادی و طبقه‌بندی دارایی‌های مالی در ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر مطابق با کتاب راهنمای آمارهای پولی و مالی نبوده و به تبع آن چارچوب تهیه ترازنامه‌های بخشی و گزارش‌های تلفیقی شرکت‌های سپرده‌پذیر با استانداردهای صندوق بین‌المللی پول تفاوت معناداری دارد. همین امر باعث شده است آمارهای پولی کشور مغایرت‌هایی با استانداردهای صندوق بین‌المللی پول داشته باشد.

در این مقاله، ابتدا اهمیت تولید آمارهای پولی استاندارد که از ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر استخراج می‌شود بیان می‌شود. سپس بخش‌بندی واحدهای نهادی و طبقه‌بندی دارایی‌ها و بدهی‌های مالی مطابق با استاندارد صندوق بین‌المللی پول در جهت تولید ترازنامه‌های بخشی شرکت‌های سپرده‌پذیر ارائه می‌شود. همچنین وضعیت موجود در رابطه با بخش‌بندی واحدهای نهادی و طبقه‌بندی دارایی‌ها و بدهی‌های مالی ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت نیز تعریف پایه پولی و نقدینگی بر اساس استاندارد صندوق بین‌المللی پول و بر اساس داده‌های سری زمانی موجود تحلیل و بررسی می‌شود.

۲ اهمیت تولید آمارهای پولی استاندارد

اغلب کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول، آمارهای پولی خود را بر اساس استانداردهای جدید صندوق بین‌المللی پول تهیه می‌کنند. ایران از جمله کشورهایی است که آمارهای پولی را مطابق فرمت‌های قدیم آماری تولید می‌کند. با توجه به انتشار آمارهای پولی در درگاه الکترونیکی بانک مرکزی در مقاطع فصلی و سالانه، دسترسی کاربران داخلی و خارجی به آمارها تسهیل شده است؛ لیکن به دلیل عدم انطباق برخی از آمارهای مزبور، قابلیت قیاس این آمارها با آمارهای متناظر سایر کشورها وجود ندارد. تهیه آمارهای پولی بر اساس آخرین بازنگری‌های صندوق بین‌المللی پول، ضمن ارتقای کشور در تولید داده‌های پولی، حاوی فواید بسیاری است که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- *ارائه آمارهای پولی برای انتشارات داخلی و بین‌المللی*

آمارهای پولی و مالی تولیدشده کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول، جهت انتشار به مجله‌های بین‌المللی مانند IFS و غیره ارائه می‌شود. استفاده از دستورالعمل صندوق بین‌المللی پول در تهیه صورت‌های مالی شرکت‌های سپرده‌پذیر، بانک مرکزی را قادر می‌سازد تا آمارهای تولیدی حوزه پولی را در قالب استاندارد جدید به صندوق بین‌المللی پول و سایر نهادهای بین‌المللی جهت انتشار ارائه کند.

- *تسهیل تحلیل آمارهای پولی و کمک به اتخاذ صحیح و به موقع سیاست‌گذاری‌های پولی*

اهمیت اتخاذ صحیح سیاست‌های پولی در اقتصاد کلان بر کسی پوشیده نیست. مهم‌ترین ابزار مورد استفاده در تدوین سیاست‌گذاری‌های پولی، آمارهای پولی و مالی است. تحلیل آمارهای پولی و مالی منطبق با استانداردهای جهانی برای مقامات پولی، محافل دانشگاهی و کارشناسان بین‌المللی بسیار تسهیل شده و از این تحلیل‌ها می‌توان در اتخاذ سیاست‌گذاری‌های پولی سود جست.

- *کاربردی‌تر شدن توصیه‌های کارشناسان صندوق بین‌المللی پول در اتخاذ سیاست‌های پولی*

کارشناسان صندوق بین‌المللی پول به کشورهای عضو، در قالب بسته‌های سیاستی توصیه‌هایی ارائه می‌کنند که اهمیت بسزایی در تصمیم‌گیری‌های سیاست‌های پولی کشورهای عضو دارد. تولید آمارهای پولی کشور منطبق با «کتاب راهنمای آمارهای پولی و مالی»[1] قابلیت کاربرد توصیه‌های کارشناسان صندوق را در اتخاذ سیاست‌های پولی بیشتر و هموارتر می‌کند.

[1] Monetary and Financial Statistics Manual, (MFSM)

- *قابلیت قیاس داده‌های پولی با آمارهای متناظر سایر کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول*

ارائه آمارهای ایران برای کشورهای دیگر نقش مهمی در شفافیت و جذب سرمایه‌های خارجی دارد. برای آنکه آمارهای مزبور قابلیت مقایسه با آمارهای سایر کشورها را داشته باشد، لازم است بر اساس یک استاندارد واحد- که در حال حاضر مرجع تدوین استانداردها در زمینه آمارهای پولی، صندوق بین‌المللی پول است- تهیه شود.

- *استفاده از آمارهای استاندارد در برنامه‌ریزی مالی*

برنامه‌ریزی مالی[1] مجموعه اقدامات سیاستی جامع و سازگار است که برای نائل‌شدن به یک‌سری اهداف مشخص و مطلوب تدوین شده است و مورد استفاده بانک‌های مرکزی کشورهای جهان است. یک برنامه‌ریزی مالی بر اساس یک سناریوی پولی پایه بنا می‌شود. برای آنکه سناریوی پایه به درستی تدوین و تهیه شود، باید اطلاعات مربوط به بخش‌های پولی، مالی، خارجی و واقعی اقتصاد در یک چارچوب هماهنگ با یکدیگر ارائه شود. دستورالعمل آمارهای پولی و مالی صندوق بر اساس مفاهیم SNA93 تهیه شده و هماهنگ با سایر دستورالعمل‌های صندوق برای بخش مالی، بخش خارجی و بخش واقعی اقتصاد است.

- *تعریف جدید از نقدینگی و پایه پولی بر اساس چارچوب صندوق بین‌المللی پول*

در اغلب کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول، سیاست‌گذاری‌های پولی بر اساس آخرین سطح کل پولی که شامل دامنه وسیعی از بدهی‌های سیستم بانکی به بخش غیردولتی است، صورت می‌پذیرد؛ این در حالی است که آخرین سطح کل پولی تهیه شده در کشور- نقدینگی- صرفاً شامل اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های ریالی بخش غیردولتی است.

تعریف نقدینگی در آمارهای پولی ایران در حال حاضر شامل تمامی ابزارهای مالی نقد نظیر سپرده‌های ارزی اشخاص مقیم نزد بانک‌ها یا سپرده‌های شرکت‌های دولتی نزد بانک مرکزی و غیره نیست. این امر قابلیت مقایسه آمارهای پولی کشور را با آمارهای نظیر کشورهای دیگر با مشکل مواجه ساخته است. در ضمن، در مطالعات اقتصادسنجی نیز لازم است نقدینگی شامل تمام ابزارهای مالی نقد باشد. آمار پایه پولی نیز بر اساس تعریف محدود[2] تولید می‌شود. بر همین اساس ضروری است تعریف نقدینگی و پایه پولی مورد بازنگری قرار گرفته و دامنه شمول آن گسترش یابد.

---

[1] financial programming

[2] narrow definition

۳ تعریف و طبقه‌بندی واحدهای نهادی و بخش‌ها

در این قسمت تعریف واحدهای نهادی[1] و گروه‌بندی آنها به بخش‌های مختلف ارائه می‌شود. واحد نهادی یک موجودیت اقتصادی است که می‌تواند صاحب دارایی شده، ایجاد بدهی کرده و کلیه معاملات اقتصادی را با سایر نهادها انجام دهد. به بیان دیگر یک واحد نهادی در صورت نیاز می‌تواند مجموعه کاملی از صورت‌های مالی شامل ترازنامه را تهیه کند.

بخش‌بندی‌کردن[2] فعالان اقتصادی به مقیم و غیرمقیم و سپس به بخش‌ها و زیربخش‌های مختلف مقیم برای تهیه ترازنامه و درکل برای تهیه سیستم آمارهای کلان ضروری است.

اگر یک واحد نهادی مرکز منفعت اقتصادی در قلمرو اقتصادی آن کشور قرار داشته باشد مقیم[3] آن کشور محسوب می‌شود.

- *مرکز منفعت اقتصادی*

گفته می‌شود یک واحد نهادی در داخل یک کشور مرکز منفعت اقتصادی[4] دارد؛ اگر مکان‌هایی مانند محل سکونت، مکان تولید و یا سایر ساختمان‌ها در داخل قلمرو اقتصادی کشوری که در آن مشغول فعالیت اقتصادی بوده و مایل به ادامه فعالیت مزبور در مقیاس معنی‌دار[5] باشد. نیازی نیست که مکان مورد اشاره تا زمانی که در داخل قلمرو اقتصادی آن کشور است در یک نقطه مشخصی ثابت بماند.

- *قلمرو اقتصادی*

قلمرو اقتصادی[6] یک کشور، قلمرو جغرافیایی است که در آن اشخاص، کالاها و سرمایه به طور آزادانه در گردش بوده و توسط دولت مدیریت می‌شوند. مرزهای اقتصادی یک کشور همیشه دقیقاً همان مرزهای فیزیکی و یا سیاسی نیست، اگرچه در بعضی موارد تقریباً همان است. طبق تعریف قلمرو اقتصادی یک کشور شامل موارد زیر است:

---

[1] institutional units

[2] sectorization

[3] resident

[4] center of economic interest

[5] «در مقیاس معنی‌دار» به این معنی است که بنگاه اقتصادی حداقل یک پایگاه تولیدی در آن کشور داشته باشد و برای فعالیت در مدت زمان نامحدود یا در مدت زمان طولانی (یک سال یا بیشتر) برنامه‌ریزی کند.

[6] economic territory

فضای هوایی، آب‌های منطقه‌ای و هر فلات قاره‌ای که در آب‌های بین‌المللی قرار داشته و کشور مزبور از حق انحصاری و یا از حق قانونی بهره‌برداری از منابع طبیعی آن مانند ماهی، مواد معدنی و سوختی برخوردار است.

قلمرو محصور با مرزهای مشخص که در خارج از کشور قرار داشته و از طریق توافقات رسمی با کشورهایی که این قلمروها در سرزمین آنها قرار دارد، تأسیس شده است. این قلمروها برای اهداف نظامی، دیپلماتیک و یا سایر اهداف ویژه مورد استفاده واقع می‌شود.

مناطق آزاد تجاری، انبارهای کالا، انبارهای گمرک و یا کارخانه‌هایی که در داخل مرزهای یک کشور واقع شده‌اند. این موارد تحت کنترل و نظارت کشوری که در آن واقع شده‌اند، هستند؛ حتی اگر افراد خارجی آنها را اداره کرده و یا تشریفات گمرکی برای کالاها و اشخاصی که بین این مناطق و سایر مناطق اقتصاد ملی در جریان هستند، وجود داشته باشد.

۱.۳ طبقه‌بندی واحدهای نهادی مقیم به تفکیک بخش‌ها

بخش‌بندی‌کردن واحدهای نهادی داخلی یک عامل کلیدی در تهیه و ارائه آمارهای پولی و مالی است. به منظور تعیین بخش‌های نگهدارنده پول و تعیین مطالبات شرکت‌های مالی از هر یک از سایر بخش‌های مقیم، تشخیص بخش شرکت‌های مالی و زیربخش‌های آن ضروری است. همچنین بخش‌بندی‌کردن، در تدوین آمار مالی و به ویژه برای جریان وجوه که در ارتباط با انباره‌ها و جریان‌های مالی بین‌بخشی است عاملی کلیدی و مهم است.

واحدهای نهادی به بخش‌های زیر قابل تفکیک هستند. شایان ذکر است که این طبقه‌بندی با طبقه‌بندی سیستم حساب‌های ملی ۱۹۹۳ سازگاری کامل دارد.

۱.۱.۳ شرکت‌های مالی

بخش شرکت‌های مالی شامل کلیه شرکت‌ها و شبه‌شرکت‌های مقیم است که فعالیت اصلی آنها واسطه‌گری مالی یا فعالیت‌های کمکی مالی است. این بخش شامل زیربخش‌های زیر است:

- *بانک مرکزی*

بانک مرکزی نهاد (یا نهادهای) مالی ملی است که نظارت بر جنبه‌های کلیدی سیستم مالی را بر عهده داشته و فعالیت‌هایی چون انتشار اسکناس و مسکوک، مدیریت ذخایر بین‌المللی، مبادله با صندوق بین‌المللی پول و ارائه اعتبار به سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر را انجام می‌دهد.

- *سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر*

زیربخش سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر[1] شامل تمامی شرکت‌های مالی مقیم (به غیر از بانک مرکزی) و شبه‌شرکت‌هایی است که فعالیت عمده آنها واسطه‌گری مالی بوده و منتشرکننده بدهی‌هایی به صورت پول ملی در مفهوم وسیع هستند.

- *سایر شرکت‌های مالی*

سایر شرکت‌های مالی شامل شرکت‌های بیمه، صندوق‌های بازنشستگی و سایر واسطه‌گری‌های مالی (صرافی‌ها، لیزینگ‌های مالی، مؤسسات متخصص در تبدیل به اوراق بهادار کردن دارایی‌ها و عملیات مشتقات مالی) می‌باشند.

۲.۱.۳ شرکت‌های غیرمالی

«شرکت‌های غیرمالی»[2] شامل آن دسته از شرکت‌ها و شبه‌شرکت‌هایی هستند که عمدتاً به تولید کالاها و ارائه خدمات غیرمالی اشتغال دارند.

۳.۱.۳ بخش دولت عمومی

واحدهای «دولت عمومی»[3] واحدهایی هستند که دارای اعمال قدرت مقننه، قضائیه و مجریه بر سایر واحدهای نهادی در یک محدوده معین هستند. دولت‌ها علاوه بر اختیار وضع مالیات، وام‌گرفتن و تخصیص کالا و خدمات به گروهی از افراد، توزیع درآمد را نیز بر عهده دارند. دولت عمومی شامل ادارات، شعب، مراکز نمایندگی و مؤسسات غیرمالی غیرانتفاعی است که به فعالیت‌های غیربازاری اشتغال دارند و توسط دولت و دیگر سازمان‌های دولتی کنترل و تأمین مالی می‌شوند. واحدهای مختلف دولت عمومی ممکن است در یک ایالت، محله و یا سطوح دیگر نظارتی فعالیت کنند.

۴.۱.۳ بخش خانوار

خانوار گروه کوچکی از افراد است که در یک مسکن مشترک زندگی کرده و تمام یا قسمتی از درآمد و ثروت‌شان را با یکدیگر تقسیم کرده و انواع مشخصی از کالاها و خدمات (به ویژه مسکن و غذا) را به صورت گروهی مصرف می‌کنند. خانوار می‌تواند یک یا چند نفر باشد.

---

[1] Other Depository Corporations, (ODCs)

[2] non-financial corporations sector

[3] general government sector

۵.۱.۳ مؤسسات غیرانتفاعی در خدمت خانوار

«مؤسسات غیرانتفاعی در خدمت خانوار»[1] شامل زیرمجموعه‌ای از مؤسسات غیرانتفاعی است که به طور عمده به تولید کالاها و ارائه خدمات به خانوارها به صورت رایگان و یا با قیمت‌های غیربازاری، اشتغال دارند. این مؤسسات توسط دولت کنترل و تأمین مالی نمی‌شوند. تأمین مالی این مؤسسات عمدتاً از طریق اعانه، کمک اعضا و یا عواید ناشی از نگهداری دارایی‌های مالی صورت می‌گیرد.

۲.۳ طبقه‌بندی واحدهای نهادی کشور بر اساس فرمت فعلی آمارهای پولی

در تهیه آمارهای پولی و مالی کشور، برای بخش‌بندی واحدهای نهادی به بخش‌ها و زیربخش‌ها از معیار «واحد پول»[2] استفاده شده و واحدهای نهادی به بخش‌ها و زیربخش‌های زیر طبقه‌بندی می‌شوند:

۱ـ سیستم بانکی («بانک مرکزی» و «بانک‌ها و مؤسسات اعتباری»)؛

۲ـ بخش دولتی («دولت» و «شرکت‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی»)؛

۳ـ بخش غیردولتی («سایر شرکت‌های مالی غیردولتی»، «شرکت‌های غیرمالی غیردولتی»، «خانوارها» و غیره)؛

۴ـ بخش خارجی (بخش‌های مقیم و غیرمقیمی که دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی دارند)؛

۳.۳ طبقه‌بندی واحدهای نهادی کشور بر اساس استاندارد صندوق بین‌المللی پول

در مطالعه حاضر، طبقه‌بندی مجددی از واحدهای نهادی کشور به صورت استاندارد صندوق بین‌المللی پول و با استفاده از «معیار مقیم بودن»[3] در قالب زیر صورت گرفته است:

۱ـ شرکت‌های سپرده‌پذیر

«سیستم بانکی» در آمارهای پولی کشور همان «شرکت‌های سپرده‌پذیر» است که شامل بانک مرکزی و سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر (بانک‌ها و مؤسسات اعتباری) است. شایان ذکر است علی‌رغم تلاش فراوان بانک مرکزی، در حال حاضر برخی از مؤسساتی که در بازار مالی کشور فعالیت بانکداری انجام می‌دهند، صورت‌های مالی خود را به بانک مرکزی ارسال نمی‌کنند.

۲ـ سایر شرکت‌های مالی

---

[1] nonprofit institutions serving households sector

[2] currency criteria

[3] residency criteria

سایر شرکت‌های مالی در کشور شامل شرکت‌های بیمه و صندوق‌های بازنشستگی، لیزینگ‌های مالی، صرافی‌ها و شرکت‌های مالی فعال در بورس اوراق بهادار است.

۳ـ شرکت‌های غیرمالی (شرکت‌های غیرمالی دولتی و سایر شرکت‌های غیرمالی)

۴ـ دولت عمومی

- *دولت مرکزی (قوه قضائیه (مراجع قضایی و تمامی شعب (دادگاه‌ها))، قوه مجریه، قوه مقننه، وزارتخانه‌ها)؛*
- *دولت محلی (شهرداری‌ها)؛*

۵ـ سایر بخش‌های مقیم؛

بخش غیرمقیم (تمامی بخش‌های غیرمقیمی که دارایی‌ها و بدهی‌هایی به صورت ریال و ارز در سیستم بانکی دارند)؛

۴. طبقه‌بندی دارایی‌های مالی

دارایی‌های مالی طبق تعریف دستورالعمل آمارهای پولی و سیستم حساب‌های ملی ۱۹۹۳، زیرمجموعه‌ای از دارایی اقتصادی است که حق مالکیت جمعی یا فردی توسط واحدهای نهادی به آن تعلق می‌گیرد و با نگهداری آنها در طول زمان منفعت اقتصادی عاید می‌شود. اغلب دارایی‌های مالی، مطالبات مالی ناشی از قراردادهایی هستند که یک واحد، در زمانی که واحد دیگری را تأمین مالی می‌کند منعقد می‌کند. این‌گونه قراردادها اساس روابط بدهکار (بستانکار) بوده که از طریق آن مالک دارایی مالی، مطالبات غیرمشروط نسبت به منابع اقتصادی واحدهای نهادی دیگر به دست می‌آورد. روابط بدهکار (بستانکار) جنبه دارایی و بدهی ابزارهای مالی را بیان می‌کند. طلای پولی با وجود اینکه بدهی‌های متناظر ندارد، در دارایی‌های مالی لحاظ می‌شود.

۱.۴ طبقه‌بندی دارایی‌های مالی بر اساس فرمت استاندارد صندوق بین‌المللی پول

برای طبقه‌بندی دارایی‌های مالی، طبقه‌بندی سیستم حساب‌های ملی ۱۹۹۳ را بایستی مورد استفاده قرار داد. این طبقه‌بندی بر اساس دو معیار ایجاد شده است: نخست، نقدشوندگی دارایی و دوم، ویژگی‌های قانونی که روابط بدهکار (بستانکار) را مشخص می‌کند. مفهوم نقدینگی شامل ویژگی‌های مشخصی چون قابلیت معامله، انتقال، عرضه در بازار و یا تبدیل می‌شود. این مشخصات نقش مهمی در طبقه‌بندی دارایی‌های مالی ایفا می‌کنند. طبقه‌بندی دارایی‌های مالی به منظور تسهیل تحلیل معاملات واحدهای نهادی است و همچنین چارچوبی برای ارزیابی منابع و مصارف تامین مالی و نیز درجه نقدشوندگی دارایی‌ها فراهم می‌کند. دارایی‌های مالی در ترازنامه شرکت‌های سپرده‌پذیر به سرفصل‌های زیر قابل تقسیم

است.

۱.۱.۴ طلای پولی و حق برداشت مخصوص

«طلای پولی»[1] و «حق برداشت مخصوص»[2] به وسیله صندوق بین‌المللی پول منتشر می‌شوند. در قبال (نگهداری) طلای پولی (به عنوان یک دارایی مالی) هیچ‌گونه بدهی مالی متناظر منظور نمی‌شود. طلای پولی تنها شامل طلایی است که به وسیله بانک مرکزی یا دولت به عنوان قسمتی از ذخایر رسمی نگهداری می‌شود. آن بخش از طلای پولی که به عنوان ذخایر رسمی نگهداری نمی‌شود، تحت عنوان دارایی‌های غیرمالی طبقه‌بندی می‌شود.

حق برداشت مخصوص جزء دارایی‌های ذخایر بین‌المللی است که توسط صندوق بین‌المللی پول ایجاد شده و به منظور تکمیل ذخایر اعضا به آنها اختصاص می‌یابد.

۲.۱.۴ موجودی نقد

موجودی نقد[3]، اسکناس و مسکوکی است که ارزش اسمی ثابت داشته و به وسیله بانک مرکزی یا دولت منتشر می‌شود. موجودی نقد به شکل پول ملی، نشان‌دهنده بدهی‌های بانک مرکزی یا دولت به نگه‌دارندگان آن است.

۳.۱.۴ سپرده‌ها

کلیه مطالبات از بانك مرکزی، سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر، واحدهای دولتی و در برخی از مواقع سایر واحدهای نهادی که به شکل «سندی از سپرده»[4] ارائه شود، را سپرده گویند. سپرده‌ها به دو دسته سپرده‌های قابل انتقال و سایر سپرده‌ها تقسیم می‌شوند. گزینه دیگری که در مورد تقسیم‌بندی سپرده‌ها وجود دارد، تقسیم سپرده‌ها به پول ملی و ارز است.

- *سپرده‌های قابل انتقال*

«سپرده‌های قابل انتقال»[5] شامل کلیه سپرده‌هایی است که اولا بدون جریمه و محدودیت، قابل پرداخت بوده و ثانیاً به وسیله چک، حواله و سایر امکانات پرداخت به طور مستقیم به عنوان وسیله پرداخت قابل استفاده باشد.

---

[1] monetary gold

[2] Special Drawing Right, (SDR)

[3] currency

[4] evidence of deposit

[5] transferable deposit

- *سایر سپرده‌ها*

سایر سپرده‌ها شامل کلیه مطالبات به جز سپرده‌های قابل انتقال است، که به وسیله سندی از سپرده نشان داده می‌شوند و شامل موارد زیر هستند:

- *سپرده‌های دیداری[1] که اجازه برداشت نقد فوری ولی بدون انتقال مستقیم به شخص ثالث را می‌دهد؛*
- *سپرده‌های پس‌انداز و مدت‌دار؛*
- *سپرده‌های غیرقابل انتقال ارزی؛*
- *بدهی شرکت‌های مالی در شکل سهام یا سندی از سپرده که قانوناً و یا در عمل قابلیت پرداخت فوری و یا در زمان نسبتاً کوتاهی را دارد.*

۴.۱.۴ اوراق بهادار غیر از سهام

«اوراق بهادار غیر از سهام»[2] ابزارهای قابل مبادله‌ای هستند که واحدها متعهد به تسویه آنها از طریق پول نقد، ابزارهای مالی و سایر ابزارهای دارای ارزش اقتصادی هستند. بعضی از انواع متداول اوراق بهادار شامل اسناد خزانه دولت، اوراق قرضه دولتی، اوراق قرضه شرکت‌ها، اوراق بهادار بازرگانی و گواهی سپرده‌های منتشره توسط شرکت‌های سپرده‌پذیر می‌شوند.

۵.۱.۴ وام‌ها

وام‌ها، دارایی‌های مالی هستند که با قرض‌دادن مستقیم وجوه از سوی یک اعتباردهنده به وام‌گیرنده ایجاد شده‌اند.

۶.۱.۴ سهام

سهام[3]، شامل تمامی مطالبات به‌شکل ابزارها و رسید اسناد پس از کسر مطالبات بستانکاران از ارزش باقی‌مانده شرکت است. مالکیت معمولا به وسیله سهام، مشارکت و ابزارهای مشابه سندیت می‌یابد. سهام شامل ارزش ویژه مالکان در شبه‌مؤسسات و سهام آنها در مؤسسات است. سهام ممتاز[4] یا سهامی که مشارکت در توزیع ارزش باقیمانده شرکت انحلال‌یافته را فراهم می‌کند، در این طبقه جای می‌گیرد.

کل بدهی شرکت‌های مالی در شکل سهام به اجزای ذیل تقسیم می‌شوند:

---

[1] sight deposits

[2] securities oher than shares

[3] shares and other equity

[4] سهام ممتازی که درآمد ثابتی را پرداخت می‌کنند، اما سهمی در توزیع ارزش باقیمانده شرکت ثبت‌شده‌ای که منحل شده ندارند جزء اوراق بهادار غیر از سهام طبقه‌بندی می‌شوند.

- *وجوهی شامل سرمایه اولیه، انتشار بعدی سهام و اشکال دیگر مالکیت شرکت‌ها و شبه‌شرکت‌ها که توسط مالکان پرداخت شده است.*
- *سود تقسیم‌نشده شامل تمامی سودهای پس از کسر مالیات که بین سهامداران توزیع نشده یا به عنوان اندوخته‌های عمومی و ویژه اختصاص داده شده است.*
- *«ذخایر عمومی و ویژه»[1] که ذخایر اختصاصی از سود قبل از تقسیم هستند.*
- *«تعدیل ارزیابی»[2] که خالص تغییر در ارزش دارایی و بدهی را در ترازنامه شرکت‌های مالی نشان می‌دهد.*

۷.۱.۴ سایر حساب‌های دریافتنی (پرداختنی)

سایر حساب‌های دریافتنی (پرداختنی) شامل پیش‌پرداخت‌ها (پیش‌دریافت‌ها) است.

۲.۴ مقایسه طبقه‌بندی دارایی‌های مالی طبق استاندارد صندوق بین‌المللی پول با وضعیت فعلی

هدف از مطالعه حاضر تهیه ترازنامه بخشی بانک مرکزی، ترازنامه بخشی سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر، گزارش تلفیقی بانک مرکزی، گزارش تلفیقی شرکت‌های سپرده‌پذیر و در نهایت تهیه آمارهای پولی کشور مطابق با استاندارد صندوق بین‌المللی پول است.

طبقه‌بندی دارایی‌ها و بدهی‌های مالی در ترازنامه‌های فعلی شرکت‌های سپرده‌پذیر مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول نبوده و به علت عدم وجود برخی از سرفصل‌ها، برخی از دارایی‌ها و بدهی‌های مالی در سرفصل‌های دیگری طبقه‌بندی می‌شود. این امر تحلیل آمارهای پولی را با مشکلاتی مواجه ساخته است.

طبقه‌بندی صحیح سرفصل‌ها بر شفافیت آمارهای پولی افزوده و تحلیل سیاست‌های پولی را تسهیل می‌کند. همچنین این امر، وجهه بانک مرکزی را در تولید آمارهای پولی در محافل علمی داخلی و بین‌المللی ارتقا خواهد بخشید. در این قسمت طبقه‌بندی دارایی‌های مالی طبق استاندارد صندوق بین‌المللی پول با وضعیت فعلی مقایسه شده و طبقه‌بندی استانداردی از دارایی‌ها و بدهی‌های مالی شرکت‌های سپرده‌پذیر ارائه می‌شود.

۱.۲.۴ طلای پولی و حق برداشت مخصوص

«طلای پولی» و «حق برداشت مخصوص» جزء دارایی‌های مالی بانک مرکزی است. مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول، در سمت دارایی‌های ترازنامه بانک مرکزی، سرفصلی تحت عنوان طلای پولی و حق برداشت مخصوص وجود دارد؛ این در حالی است که در ترازنامه

---

[1] general and special reserves

[2] valuation adjustment

فعلی بانک مرکزی کشور، به علت عدم وجود سرفصل مزبور، آمار این دو متغیر در دارایی‌های خارجی بانک مرکزی طبقه‌بندی شده است.

۲.۲.۴ اسکناس و مسکوک به ارز

ارز (اسکناس و نقود بیگانه) نگهداری‌شده توسط شرکت‌های سپرده‌پذیر (بانک مرکزی و بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی) جزء دارایی‌های مالی آنهاست. مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول، در سمت دارایی‌های ترازنامه شرکت‌های سپرده‌پذیر، سرفصلی تحت عنوان اسکناس و مسکوک (به ارز) وجود دارد؛ این در حالی است که در ترازنامه فعلی شرکت‌های سپرده‌پذیر کشور، به علت عدم وجود سرفصل مزبور، آمار مربوط به این متغیر در گروه دارایی‌های خارجی طبقه‌بندی شده است.

۳.۲.۴ اوراق بهادار به غیر از سهام

مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول، در ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر، سرفصلی تحت عنوان اوراق بهادار به غیر از سهام وجود دارد. به علت عدم وجود سرفصل مزبور در ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر فعلی کشور، این دارایی مالی در سرفصل‌های دیگر طبقه‌بندی شده است که در ذیل به طور مبسوط به آن اشاره می‌شود.

۱ـ «اسناد تعهد دولت به وثیقه جواهرات ملی» و «اوراق و اسناد بهادار دولتی» اوراق بهادار منتشره دولتی است که توسط بانک مرکزی نگهداری می‌شود. در وضعیت فعلی آمارهای پولی، این اوراق در گروه بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی طبقه‌بندی می‌شوند.

۲ـ «اوراق قرضه بین‌المللی» و «اسناد خزانه خارجی» اوراق بهادار منتشره بخش غیرمقیم است که توسط بانک مرکزی نگهداری می‌شود. در آمارهای پولی کشور، این اوراق در گروه دارایی‌های خارجی بانک مرکزی طبقه‌بندی می‌شوند.

۳ـ «اوراق مشارکت منتشره بانک مرکزی» اوراق بهاداری است که در آمارهای پولی کشور در گروه سایر بدهی‌های بانک مرکزی آورده می‌شود.

۴ـ «اوراق مشارکت دولتی» و «اوراق قرضه دولتی» نزد بانک‌ها، در گروه بدهی بخش دولتی به بانک‌ها طبقه‌بندی می‌شود.

۵ـ «اوراق مشارکت بخش غیردولتی» نزد بانک‌ها در گروه بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها طبقه‌بندی می‌شود.

۶ـ «گواهی سپرده سیستم بانکی» اوراق بهاداری است که در گروه سپرده‌ها طبقه‌بندی می‌شود.

۷ـ اوراق بهادار ارزی نگهداری‌شده توسط بانک‌ها در سرفصل «دارایی‌های خارجی» طبقه‌بندی می‌شود.

۴.۲.۴ وام‌ها

«وام‌ها» در سمت دارایی‌های ترازنامه شرکت‌های سپرده‌پذیر بیانگر میزان وام و تسهیلات اعطاشده بانک مرکزی و بانک‌ها به بخش‌ها و زیربخش‌هاست. در آمارهای پولی کنونی و در ترازنامه بانک مرکزی، وام‌ها شامل دو گروه بدهی بخش دولتی (دولت و شرکت‌ها و مؤسسات دولتی) و بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی است که به آنها پرداخته می‌شود.

- *بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی شامل دو گروه زیر است:*
  - *بدهی دولت به بانک مرکزی*

این بدهی علاوه بر تسهیلات اعطایی بانک مرکزی به دولت، شامل اوراق و اسناد بهادار دولتی و اسناد تعهد دولت به وثیقه جواهرات نیز می‌شود. به بیان دیگر در سمت دارایی‌های ترازنامه بانک مرکزی، اوراق بهادار به غیر از سهام (منتشرشده توسط دولت) در گروه بدهی دولت طبقه‌بندی شده است.

  - *بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی*

این بدهی شامل تسهیلات اعطایی بانک مرکزی به «شرکت‌ها و مؤسسات دولتی» (شرکت‌های غیرمالی دولتی) و «مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی» (دولت محلی) است.

- *بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی*

این بدهی علاوه بر اعطای انواع خطوط اعتباری بانک مرکزی به بانک‌ها شامل «سپرده‌گذاری در بازار بین بانکی»[1] نیز هست.

شایان ذکر است که در ترازنامه فعلی بانک مرکزی، «وام» اعطایی بانک مرکزی به بخش غیرمقیم (به عنوان مثال اعتبار ارزی بانک مرکزی به بانک ملی مسکو و غیره) در گروه دارایی‌های خارجی طبقه‌بندی می‌شود.

بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی علاوه بر انواع تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بخش‌ها و زیربخش‌ها، اوراق مشارکت منتشره بخش غیردولتی نزد بانک‌ها را نیز شامل می‌شود.

۵.۲.۴ سهام و سایر حقوق

مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول، در ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر سرفصلی تحت عنوان سهام و سایر حقوق وجود دارد. به علت عدم وجود سرفصل مزبور در ترازنامه‌های

---

[1] بانک مرکزی بخشی از تسهیلات خود به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی را در قالب سپرده‌گذاری در بازار بین‌بانکی اعطا می‌کند.

فعلی شرکت‌های سپرده‌پذیر کشور، این دارایی مالی در سرفصل‌های دیگر طبقه‌بندی شده است. در ذیل به تفصیل به این موارد اشاره می‌شود.

۱ـ «سهمیه دولت ایران در صندوق بین‌المللی پول بابت طلای تحویلی» و «سهمیه و سهام ایران در مؤسسات بین‌المللی» سهام منتشره در بازارهای بین‌المللی هستند که توسط بانک مرکزی نگهداری می‌شود. در ترازنامه فعلی بانک مرکزی، این سهام در گروه دارایی‌های خارجی طبقه‌بندی شده‌اند.

۲ـ «سرمایه‌گذاری در سایر مؤسسات و شرکت‌ها» در گروه سایر دارایی‌های ترازنامه فعلی بانک مرکزی طبقه‌بندی شده‌اند.

۳ـ سهام ارزی که توسط بانک‌ها نگهداری می‌شوند درگروه دارایی‌های خارجی ترازنامه فعلی بانک‌ها طبقه‌بندی شده است.

۶.۲.۴ سپرده‌های داخل و خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع (سمت بدهی‌های ترازنامه شرکت‌های سپرده‌پذیر)

یکی از مشکلات موجود در آمارهای پولی کشور این است که سپرده‌ها به تفکیک داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع و خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع و همچنین به تفکیک سپرده‌های قابل انتقال و سایر سپرده‌ها وجود ندارد. علاوه بر این آمار سپرده‌ها به تفکیک «به پول ملی» و «به ارز» وجود ندارد.

۷.۲.۴ سایر حساب‌های دریافتنی/ پرداختنی

عدم وجود این سرفصل در سمت دارایی‌ها و بدهی‌های ترازنامه فعلی بانک مرکزی باعث شده است که اقلام مربوط به این سرفصل در گروه سایر دارایی‌ها / سایر بدهی‌ها طبقه‌بندی شده و حجم سایر دارایی‌ها / سایر بدهی‌ها را افزایش دهد.

۳.۴ چارچوب آمارهای پولی بر اساس دستورالعمل صندوق بین‌المللی پول

در حال حاضر برای تهیه آمارهای پولی، آمارهای خام بانک مرکزی و بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به ترتیب از اداره حسابداری کل و بودجه و اداره اطلاعات بانکی بانک مرکزی دریافت شده و پس از طبقه‌بندی مجدد آمارهای خام دریافتی، ترازنامه بانک مرکزی و ترازنامه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی تهیه و تنظیم می‌شود.

در ادامه ترازنامه بانک مرکزی و ترازنامه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تهیه شده در وضعیت کنونی تشریح شده و پس از آن فرمت گزارش استاندارد صندوق بین‌المللی پول در خصوص ترازنامه بانک مرکزی توضیح داده می‌شود.

۱.۳.۴ ترازنامه بانک مرکزی بر اساس فرمت فعلی

- *دارایی‌ها*

۱ـ دارایی‌های خارجی (طلا، اسکناس و نقود خارجی، سپرده‌های ارزی دیداری و مدت‌دار، اوراق قرضه بین‌المللی، اسناد خزانه خارجی، ارزهای تهاتری، سهمیه و سهام در مؤسسات بین‌المللی و حق برداشت مخصوص)؛

۲ـ اسکناس و مسکوک (اسکناس در صندوق بانک مرکزی، اسکناس امانی نزد هیئت نظارت بر اندوخته اسکناس و پول‌های فلزی در اداره نشر اسکناس و ضرابخانه)؛

۳ـ بدهی بخش دولتی («اسناد تعهد دولت به وثیقه جواهرات ملی»، «وام و اعتبار بانک مرکزی به دولت» و «اوراق و اسناد بهادار دولتی» و «وام و اعتبار بانک مرکزی به مؤسسات و شرکت‌های دولتی» و «وام و اعتبار به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی»)؛

۴ـ بدهی بانک‌ها (وام و اعتبار اعطایی بانک مرکزی به بانک‌ها و سپرده‌گذاری در بازار بین‌بانکی)؛

۵ـ سایر دارایی‌ها؛

- *بدهی ها*

۱ـ اسکناس و مسکوک (اسکناس و مسکوک و ایران‌چک منتشره بانک مرکزی)؛

۲ـ سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری (سپرده‌های دیداری ریالی و ارزی، سپرده مدت‌دار ویژه، سپرده‌های قانونی، ودیعه ثبت سفارش و سپرده‌های پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بانک‌ها)؛

۳ـ سپرده‌های بخش دولتی («سپرده‌های ریالی دیداری دولت و ادارات دولتی نزد بانک مرکزی»، «سپرده‌های ریالی دیداری شرکت‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی(شهرداری‌ها) نزد بانک مرکزی»)؛

۴ـ حساب سرمایه (سرمایه بانک مرکزی، اندوخته قانونی و احتیاطی)؛

۵ـ بدهی‌های ارزی (بدهی‌های ارزی بانک مرکزی به بخش‌های مقیم و غیرمقیم)؛

۶ـ عمدتاً شامل کلیه سپرده‌های ارزی بخش‌های مقیم و غیرمقیم، وام‌های دریافتی ارزی، ارزهای تهاتری و تخصیص حق برداشت مخصوص است.

۷ـ سایر بدهی‌ها (سپرده‌های صندوق بین‌المللی پول نزد بانک مرکزی و سپرده‌های دیداری

بانک‌های خارجی به ریال[1]، ذخیره تسعیر دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی و سایر بدهی‌ها)؛ در جدول زیر ترازنامه بانک مرکزی بر اساس فرمت فعلی آمارهای پولی ارائه شده است.

جدول ۱ ترازنامه بانک مرکزی بر اساس فرمت فعلی آمارهای پولی

دارایی‌ها	بدهی‌ها
دارایی‌های خارجی	بدهی‌های ارزی
طلا و ارز	وام‌های دریافتی از خارج و سپرده‌های ارزی
حق برداشت مخصوص	تخصیص حق برداشت مخصوص
ارزهای تهاتری	ارزهای تهاتری
سهمیه و سهام در مؤسسات بین‌المللی	
بدهی بخش دولتی	سپرده‌های بخش دولتی
دولت	دولت
شرکت‌ها و مؤسسات دولتی	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی
بدهی بانک‌ها	سپرده بانک‌ها و مؤسسات اعتباری
تنخواه گردان پرداخت وجوه دولتی	قانونی
سایر	دیداری
اسکناس و مسکوک نزد بانک مرکزی	اسکناس و مسکوک در جریان اسکناس و مسکوک نزد بانک مرکزی حساب سرمایه
سایر دارایی‌ها	سایر بدهی‌ها
جمع	جمع
اقلام زیرخط	اقلام زیرخط
جمع کل	جمع کل

۲.۳.۴ ترازنامه بانک مرکزی کشور بر اساس استاندارد صندوق بین‌المللی پول

برنامه‌ریزی مالی، مجموعه اقدامات سیاستی جامع و سازگار است که برای نائل‌شدن به اهداف مشخص و مطلوب تدوین شده است. یک برنامه‌ریزی مالی، بر اساس یک سناریوی پایه بنا می‌شود. برای آنکه سناریوی پایه به درستی تدوین و تهیه شود، باید اطلاعات مربوط به بخش‌های پولی، مالی، خارجی و واقعی اقتصاد در یک چارچوب هماهنگ با یکدیگر ارائه شود. لازم به ذکر است که دستورالعمل آمارهای پولی و مالی صندوق بین‌المللی پول بر اساس

[1] سپرده‌های صندوق بین‌المللی پول نزد بانک مرکزی و سپرده‌های دیداری بانک‌های خارجی به ریال بدهی‌های خارجی به ریال هستند. اما به علت استفاده از معیار واحد پول در گروه بدهی‌های داخلی طبقه‌بندی شده‌اند.

مفاهیم SNA93 تهیه شده است و هماهنگ با سایر دستورالعمل‌های صندوق برای بخش مالی، خارجی و واقعی اقتصاد است.

تهیه آمارهای پولی و صورت‌های مالی شرکت‌های سپرده‌پذیر در چارچوب هماهنگ با استاندارد صندوق بین‌المللی پول، گامی مؤثر در جهت موفقیت برنامه‌ریزی مالی در ارائه پیش‌بینی سازگار از بخش پولی در قالب سناریوی پایه و سپس تشخیص مشکلات اقتصادی و نهایتاً ارائه سیاست‌های مناسب و سازگار در راستای دستیابی به اهداف مورد نظر است.

در ادامه ترازنامه بانک مرکزی در قالب استاندارد صندوق بین‌المللی پول ارائه می‌شود. شایان ذکر است که بر اساس داده‌های موجود، کلیه سرفصل‌های ترازنامه بانک مرکزی تا حد امکان به انواع بخش‌ها و زیربخش‌ها طبقه‌بندی شده که در این مقاله مجال ارائه آنها نیست.

- *دارایی‌ها*

۱ـ طلای پولی و حق برداشت مخصوص («طلای پشتوانه و طلای آزاد» و «حق برداشت مخصوص»)

۲ـ اسکناس و مسکوک و سپرده‌ها
- اسکناس و مسکوک به ارز (اسکناس و نقود خارجی)
- سپرده‌های قابل انتقال به ارز (سپرده‌های ارزی دیداری نزد بخش غیرمقیم)
- سایر سپرده‌ها
- به پول ملی (سپرده‌گذاری در بازار بین‌بانکی)
- به ارز (سپرده‌های مدت‌دار ارزی نزد بانک‌های داخل، سپرده‌های مدت‌دار ارزی بخش غیرمقیم)

۳ـ اوراق بهادار به‌غیر از سهام («اسناد تعهد دولت به وثیقه جواهرات ملی+ اوراق و اسناد بهادار دولتی»، «اوراق قرضه بین‌المللی+ اسناد خزانه خارجی»)

۴ـ وام‌ها («وام و اعتبار اعطایی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی»، «وام و اعتبار اعطایی به دولت»، «وام و اعتبار اعطایی به استانداری‌ها و شهرداری‌ها»، «وام و اعتبار اعطایی به شرکت‌ها و مؤسسات دولتی»، «وام و اعتبار اعطایی به بخش‌های غیرمقیم»)

۵ـ سهام و سایر حقوق («سرمایه‌گذاری در سایر مؤسسات و شرکت‌ها»، «سهمیه و سهام ایران در مؤسسات بین‌المللی+ سهمیه دولت ایران در صندوق بین‌المللی پول بابت طلای تحویلی»)

۶ـ سایر حساب‌های دریافتنی (سایر دارایی‌های طرح‌های در جریان تکمیل، علی‌الحساب‌ها، تنخواه‌گردان‌ها، پیش‌پرداخت‌ها و بدهکاران موقت)

۷ـ دارایی‌های غیرمالی (دارایی‌های ثابت (اموال منقول و غیرمنقول) + موجودی تمبر +

موجودی نقره + موجودی مطلس + سکه‌های دوره قدیم + دارایی‌های متفرقه)

- *بدهی‌ها*

۱ـ اسکناس و مسکوک در جریان

۲ـ سپرده‌های داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع

- *سپرده‌های قابل انتقال («سپرده‌های ریالی مؤسسات و شرکت‌های دولتی» و «سپرده‌های دیداری شهرداری‌ها نزد بانک‌ها»)*
- *سایر سپرده‌ها (سپرده‌های دیداری کارکنان بانک)*

۳ـ سپرده‌های خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع

- *سپرده‌های قابل انتقال*
- *به پول ملی (سپرده‌های دیداری ادارات داخلی بانک، سپرده‌های دیداری ریالی بانک‌ها، سپرده‌های دیداری ریالی دولت، سپرده‌های دیداری بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیرفعال آماری، سپرده دیداری بانک‌های خارجی به ریال)*
- *به ارز (سپرده ارزی دیداری بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مقیم، سپرده‌های دیداری ارزی دولت، سپرده‌های مؤسسات و شرکت‌های دولتی به ارز[1]، سپرده‌های دیداری ارزی بانک‌های غیرمقیم)*
- *سایر سپرده‌ها*

به پول ملی (سپرده قانونی و مدت‌دار ویژه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مقیم، پیش‌دریافت از مشتریان بابت اعتبارات اسنادی+ سپرده‌های ثبت سفارش کالا، سپرده قانونی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیرفعال آماری، سپرده صندوق بین‌المللی پول)

به ارز (سپرده اعتبارات اسنادی گشایش‌یافته نزد بانک‌ها از محل حساب‌های ارزی و از محل تسهیلات کوتاه‌مدت (ریفاینانس)، بستانکاران موقت به ارز، کارگزاران تهاتری چک و اسلواکی+ حساب مخصوص ویودیو نسکابانکا یوگسلاوی سابق+ سایر حساب‌های مخصوص+ قرارداد انرژی اتمی ایران با وی‌پی‌ای روسیه)

۴ـ اوراق بهادار به غیر از سهام

---

[1] در آمارهای پولی کشور، سپرده‌های دیداری ارزی دولت و شرکت‌های دولتی در گروه بدهی‌های خارجی طبقه‌بندی می‌شود؛ در حالی‌که مطابق معیار مقیم بودن، این اقلام جزء بدهی‌های داخلی بوده و نباید در گروه بدهی‌های خارجی طبقه‌بندی شوند.

- *اوراق بهادار به غیر از سهام[1]، داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع*
- *به پول ملی (اوراق مشارکت منتشره بانک مرکزی خارج از شرکت‌های سپرده‌پذیر)*
- *اوراق بهادار به غیر از سهام، خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع*
- *به پول ملی (اوراق مشارکت منتشره بانک مرکزی نزد سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر)*

جدول ۲ ترازنامه بانک مرکزی بر اساس فرمت استاندارد صندوق بین‌المللی پول

دارایی‌ها	**بدهی‌ها**
طلای پولی و حق برداشت مخصوص	اسکناس و مسکوک در جریان
طلای پولی	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
حق برداشت مخصوص	اسکناس و مسکوک نزد بانک‌ها
اسکناس و مسکوک و سپرده‌ها	**سپرده‌های داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع**
اسکناس و مسکوک	
سپرده‌های قابل انتقال	**سپرده‌های خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع**
سایر سپرده‌ها	
اوراق بهادار به غیر از سهام	اوراق بهادار به غیر از سهام داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع
	اوراق بهادار به غیر از سهام خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع
وام‌ها	**وام‌ها**
سهام و سایر حقوق	سهام و سایر حقوق
سایر حساب‌های دریافتنی	سایر حساب‌های پرداختنی
جمع	**جمع**

۵- وام‌ها
- *بخش‌های غیرمقیم: تسهیلات دریافتی کوتاه‌مدت و بلندمدت از بانک‌های خارجی*
- *تخصیص حق برداشت مخصوص*

۶- سایر حساب‌های پرداختنی: (پیش‌دریافت‌ها)

۷- سهام و سایر حقوق (سرمایه، اندوخته قانونی+ اندوخته احتیاطی، ذخیره تسعیر دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی)

[1] به دلیل عدم وجود سرفصلی با نام «اوراق بهادار به غیر از سهام» در آمارهای پولی کشور، این بدهی در سرفصل سایر بدهی‌ها طبقه‌بندی شده است.

بررسی دستورالعمل صندوق بین‌المللی پول در تهیه ترازنامه بانک مرکزی نشان می‌دهد که از معیار مقیم‌بودن در طبقه‌بندی انواع بخش‌های اقتصادی استفاده شده و این معیار نقش اساسی در طبقه‌بندی دارایی‌ها و بدهی‌های مالی ترازنامه بانک مرکزی ایفا کرده است. در جدول زیر به طور خلاصه، فرمت استاندارد ترازنامه بانک مرکزی کشور مطابق با استاندارد صندوق بین‌المللی پول ارائه شده است.

جدول ۳ ترازنامه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (فرمت فعلی آمارهای پولی)

دارایی‌ها	**بدهی‌ها**
دارایی‌های خارجی	سپرده‌های بخش غیردولتی
طلا	دیداری
ارز	سرمایه‌گذاری مدت‌دار
اسکناس و مسکوک	قرض‌الحسنه
سپرده نزد بانک مرکزی	بدهی به بانک مرکزی
قانونی	
دیداری	وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی
بدهی بخش دولتی	دولت
دولت	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی
شرکت‌ها و مؤسسات دولتی	حساب سرمایه
بدهی بخش غیر دولتی	وام‌ها و سپرده‌های ارزی
سایر دارایی‌ها	سایر بدهی‌ها
جمع	جمع
اقلام زیر خط	اقلام زیر خط
جمع کل	جمع کل

اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی بانک مرکزی پس از دریافت آمارهای بانک‌ها و مؤسسات اعتباری از اداره اطلاعات بانکی، ترازنامه بانک‌ها را به صورت زیر تهیه و تدوین می‌کند. شایان ذکر است که پس از تهیه ترازنامه‌های بانک مرکزی و بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، ترازنامه سیستم بانکی از تجمیع دو ترازنامه مزبور به دست می‌آید. ترازنامه سیستم بانکی شامل آمار نقدینگی است.

۵ تعریف پایه پولی

پایه پولی آن دسته از بدهی‌های بانک مرکزی است که گسترش پول در مفهوم وسیع و اعتبار

را حمایت می‌کند. پایه پولی، پول پرقدرت نامیده می‌شود، زیرا معمولا تغییر در پایه پولی منجر به افزایش بزرگ‌تری در پول و اعتبار می‌شود.

۱.۵ تعریف پایه پولی مطابق آمارهای پولی کشور

مطابق آمارهای پولی کشور، پایه پولی به صورت زیر تعریف می‌شود:

۱.۱.۵ اسکناس و مسکوک در جریان

- *اسکناس و مسکوک در دست اشخاص*
- *اسکناس و مسکوک نزد بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی*

۲.۱.۵ سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری نزد بانک مرکزی

جدول ۴ منابع و مصارف پایه پولی

(میلیارد ریال- واحد درصد)

	۱۳۸۸	۱۳۸۹	تغییر در مانده	سهم اجزاء از رشد پایه پولی
پایه پولی	۶۰۳۷۸۴٫۲	۶۸۶۳۹۸٫۱	۸۲۶۱۳٫۹	۱۳٫۷
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۶۵۵۳۰۰٫۱	۶۱۵۴۸۳٫۵	-۳۹۸۱۶٫۶	-۶٫۶
دارایی‌های خارجی	۷۶۴۴۳۵٫۵	۲۲۴۴۹۴	۷۸۵۴۲٫۰	۱۳٫۰
منهای: بدهی‌های خارجی	۱۰۹۱۳۵٫۴	-۱۳۸۷۳٫۵	۱۱۸۳۵۸٫۶	۱۹٫۶
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	-۴۸۴۰۱٫۹	-۲۲۲۶۴۴٫۲	۳۴۵۲۸٫۴	۵٫۷
مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۱۳۴۹۵۹٫۰	۲۳۶۵۱۷٫۷	۸۷۶۸۵٫۲	۱۴٫۵
منهای: سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی	۱۸۳۳۶۰٫۹	۳۲۹۷۲۵٫۶	۵۳۱۵۶٫۸	۸٫۸
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	۱۶۸۹۳۲٫۷	-۲۴۴۹۳۷٫۵	۱۶۰۷۹۲٫۹	۲۶٫۶
خالص سایر اقلام بانک مرکزی	-۱۷۲۰۴۶٫۷	۶۸۶۳۹۸٫۱	-۷۲۸۹۰٫۸	-۱۲٫۰
پایه پولی	۶۰۳۴۷۸۴٫۲	۲۸۶۵۹۷٫۸	۸۲۶۱۳٫۹	۱۳٫۷
اسکناس و مسکوک در جریان	۲۳٫۷K۶۳	۲۸۶۵۹۷٫۸	۵۵۵۴۴٫۱	۹٫۲
سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری نزد بانک مرکزی	۳۷۲۷۳۰٫۵	۳۹۹۸۰۰٫۳	۲۷۰۶۹٫۸	۴٫۵

۲.۵ تعریف وسیع پایه پولی مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول

- *اسکناس و مسکوک در جریان*
- *بدهی‌های بانک مرکزی به سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر*[۱]
  - *سپرده‌های دیداری*[۲]
  - *سپرده‌های قانونی*
  - *اوراق بهادار (اوراق مشارکت) منتشرشده توسط بانک مرکزی*[۳]
- *سپرده‌های نزد بانک مرکزی داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع*
  - *سپرده‌های قابل انتقال*
  - *سپرده‌های دیداری مؤسسات و شرکت‌های دولتی نزد بانک مرکزی*
  - *سپرده‌های دیداری مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی (شهرداری‌ها) نزد بانک مرکزی*
- *اوراق مشارکت منتشره بانک مرکزی داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع*

همان‌گونه که عنوان شد پایه پولی آن بخشی از بدهی‌های بانک مرکزی است که بدهی پول در مفهوم وسیع و گسترش اعتبار را حمایت می‌کند. بنابراین پایه پولی از سمت بدهی‌های ترازنامه بانک مرکزی قابل استخراج است. برای محاسبه پایه پولی، گزارش تلفیقی بانک مرکزی[۴] به صورت جدول زیر از ترازنامه بخشی بانک مرکزی قابل استخراج است.

پایه پولی بر اساس آمارهای پولی کشور شامل اسکناس و مسکوک در جریان و سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی نزد بانک مرکزی است؛ در حالی که مطابق تعریف صندوق بین‌المللی پول، این متغیر پولی علاوه بر موارد مذکور شامل سپرده‌های تمامی بخش‌ها

---

[۱] منظور از سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مقیمی هستند که صورت‌های مالی خود را به بانک مرکزی ارسال می‌کنند.

[۲] سپرده‌های دیداری ریالی و ارزی

[۳] چنانچه بانک‌ها اوراق مزبور را با هدف تسویه سپرده‌های قانونی نگهداری کنند این اوراق باید در تعریف پایه پولی آورده شوند.

[۴] دلیل تفاوت ارقام سرفصل‌های مشابه جداول «گزارش تلفیقی بانک مرکزی» و «منابع و مصارف پایه پولی» آن است که در طبقه‌بندی سرفصل‌های جدول گزارش تلفیقی بانک مرکزی، مطابق توصیه صندوق بین‌المللی پول از معیار مقیم بودن استفاده شده است؛ در حالی که در طبقه‌بندی سرفصل‌های جدول منابع و مصارف پایه پولی و در کل در تهیه آمارهای پولی کشور از معیار واحد پول استفاده می‌شود.

(به جز دولت و بخش غیرمقیم) نزد بانک مرکزی[1] (سپرده‌های داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع) است.

جدول ۵ گزارش تلفیقی بانک مرکزی

(میلیارد ریال- واحد درصد)

	۱۳۸۸	۱۳۸۹	تغییر در مانده	سهم اجزا از رشد پایه پولی
خالص دارایی‌های خارجی	۶۸۳۰۷٫۵	۷۱۶۵۰۰٫۵	۳۳۴۳۰	۵٫۴
مطالبات از بخش غیرمقیم	۷۳۰۸۱۶٫۶	۷۶۶۸۲۵٫۸	۳۶۰۰۹٫۲	۵٫۸
منهای: بدهی‌ها به بخش غیرمقیم	۴۷۷۴۶٫۱	۵۰۳۲۵٫۳	۲۵۷۹٫۲	۰٫۴
مطالبات از سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر	۲۰۲۵۵۱٫۶۴۱	۴۰۵۸۷۷٫۳	۲۰۳۳۲۵٫۷	۳۲٫۸
خالص مطالبات از دولت مرکزی	-۱۲۷۸۰۲٫۶	-۲۲۴۷۵۰٫۵	-۹۶۹۴۷٫۹	-۱۵٫۶
مطالبات از دولت مرکزی	۹۲۲۲۷٫۵	۱۷۳۰۳۲٫۲	۸۰۸۰۴٫۷	۱۳٫۰
منهای: بدهی‌ها به دولت مرکزی	۲۲۰۰۳۰٫۱	۳۹۷۷۸۲٫۷	۱۷۷۷۵۲٫۱	۲۸٫۶
مطالبات از سایر بخش‌ها	۴۳۲۳۹٫۱	۵۰۱۳۸٫۳	۶۸۹۹٫۲	۱٫۱
پایه پولی	۶۲۰۶۹۵٫۵	۷۰۰۲۳۹٫۱	۷۹۵۴۳٫۶	۱۲٫۸
اسکناس و مسکوک در جریان	۲۳۱۰۵۳٫۷	۲۸۶۵۹۷٫۸	۵۵۵۴۴٫۱	۸٫۹
بدهی‌ها به سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر	۳۷۲۷۳۰٫۵	۳۹۹۸۰۰٫۳	۲۷۰۶۹٫۸	۴٫۴
سپرده‌های قانونی	۲۴۳۱۴۱٫۴	۲۸۹۱۶۴٫۶	۴۶۰۲۳٫۲	۷٫۴
سایر بدهی‌ها	۱۲۹۵۸۹٫۱	۱۱۰۶۳۵٫۷	-۱۸۹۵۳٫۴	-۳٫۱
سپرده‌های داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع	۱۶۹۱۱٫۳	۱۳۸۴۱	-۳۰۷۰٫۳	-۰٫۵
سپرده‌های قابل انتقال	۱۶۸۹۴٫۷	۱۳۸۲۸	-۳۰۶۶٫۷	-۰٫۵
سایر سپرده‌ها	۱۶٫۶	۱۳	-۳٫۶	۰٫۰
سهام سایر حقوق	۱۳۱۶۴۸٫۸	۱۸۵۹۵۴٫۴	۵۴۳۰۵٫۶	۸٫۷
سایر اقلام (خالص)	۴۸۷۱۴٫۳	۶۱۵۷۲٫۱	۱۲۸۵۷٫۸	۰٫۵
سایر بدهی‌ها	۵۷۴۴۴٫۸	۷۰۲۹۵٫۲	۱۲۸۵۰٫۴	۰٫۵
منهای سایر بدهی‌ها	۸۷۳۰٫۵	۸۷۲۳٫۱	-۷٫۴	۰٫۰

گفتنی است گزارش تلفیقی بانک مرکزی علاوه بر آمار پایه پولی، شامل اطلاعات مفید دیگری برای سیاست‌گذاری‌های پولی است. این اطلاعات شامل خالص دارایی‌های خارجی بانک

[1] شامل سپرده‌های «مؤسسات و شرکت‌های دولتی»، «نهادهای عمومی غیردولتی (شهرداری‌ها)» و «سایر بخش‌های مقیم» نزد بانک مرکزی است.

مرکزی، خالص مطالبات بانک مرکزی از دولت مرکزی، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و مطالبات از سایر بخش‌هاست.

۶. تعریف پول در مفهوم وسیع

پول در مفهوم وسیع یکی از مهم‌ترین متغیرهای آمارهای پولی بوده و به دلایل ذیل درک مفهوم آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است:

۱ـ پول در مفهوم وسیع مبنای تعیین شرکت‌های مالی داخل در زیربخش سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر است.

۲ـ در سمت بدهی گزارش‌های تلفیقی و ترازنامه‌های بخشی، اقلام عمده به صورت «داخل در تعریف پول در مفهوم وسیع» و «خارج از تعریف پول در مفهوم وسیع» سازمان‌دهی شده است.

۱.۶ تعریف «پول در مفهوم وسیع» مطابق آمارهای پولی کشور

تعریف پول در مفهوم وسیع یا به عبارت دیگر تعریف نقدینگی در آمارهای پولی کشور به صورت زیر است:

نقدینگی[1]= اسکناس و مسکوک در دست اشخاص + سپرده‌های ریالی بخش غیردولتی (سپرده‌های دیداری ریالی بخش غیردولتی + سپرده‌های غیردیداری ریالی بخش غیردولتی)

جدول ۶ میزان نقدینگی مطابق آمارهای پولی کشور

(میلیارد ریال)

	۱۳۸۸	۱۳۸۹	درصد تغییر
نقدینگی	۲۳۵۵۸۸۹٫۱	۲۹۴۸۸۷۴٫۲	۲۵٫۲
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۱۹۲۳۱۳٫۹	۲۲۵۱۵۵٫۳	۱۷٫۱
سپرده‌های ریالی بخش غیردولتی	۲۱۶۳۵۷۵٫۲	۲۷۲۳۷۱۸٫۹	۲۵٫۹

۲.۶ تعریف «پول در مفهوم وسیع» مطابق استاندارد صندوق بین‌المللی پول

تعریف استاندارد «پول در مفهوم وسیع» برای آمارهای پولی کشور، علاوه بر اجزای نقدینگی،

---

[1] در آمارهای پولی کشور «broad money» به نقدینگی «liquidity» ترجمه شده است. شایان ذکر است که تعریف نقدینگی گسترده‌تر از تعریف پول در مفهوم وسیع بوده و علاوه بر بدهی‌های پول در مفهوم وسیع، شامل بدهی‌های دیگری است که توسط سایر بخش‌ها منتشر شده و درجه نقدینگی این بدهی‌ها کمتر از درجه نقدینگی اجزای پول در مفهوم وسیع است.

سپرده‌های ارزی بخش غیردولتی، سپرده‌های شرکت‌ها و مؤسسات دولتی نزد بانک مرکزی و اوراق مشارکت منتشره بانک مرکزی که توسط بخش غیردولتی نگهداری می‌شود را دربر می‌گیرد. مطابق کتاب راهنمای تهیه آمارهای پولی و مالی، اجزای پول در مفهوم وسیع شامل موارد زیر است:

۱- اسکناس و مسکوک خارج از شرکت‌های سپرده‌پذیر (در دست اشخاص)[۱]

۲- سپرده‌های قابل انتقال[۲]

- *سپرده‌های جاری[۳] اشخاص*
- *سپرده‌های پس‌انداز و کوتاه‌مدت با قابلیت خدمات انتقال خودکار[٤]*
- *سپرده‌های دیداری ریالی مؤسسات و شرکت‌های دولتی نزد بانک مرکزی*
- *سپرده‌های دیداری ریالی مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی (شهرداری‌ها) نزد بانک مرکزی*

۳- سایر سپرده‌ها

- *سپرده‌های دیداری کارمندان[٥] (بانک مرکزی) نزد بانک مرکزی*
- *سپرده‌های ارزی دیداری[٦]، مدت‌دار و پس‌انداز اشخاص*
- *سپرده‌های پس‌انداز غیرقابل انتقال*
- *سپرده‌های مدت‌دار*
  - سپرده‌های کوتاه‌مدت[۷] (کمتر از یک سال)

---

[۱] شامل ایران‌چک منتشره بانک مرکزی نیز است.

[۲] شامل سپرده‌های قابل انتقال شرکت‌های مالی (به جز بانک مرکزی و سایر شرکت‌های سپرده‌پذیر)، شرکت‌های غیرمالی و دولت عمومی (به جز دولت مرکزی) است.

[3] demand deposits

[٤] آمارهای جداگانه‌ای برای سپرده‌های پس‌انداز و سایر سپرده‌هایی که به کارت‌های الکترونیکی متصل هستند، وجود ندارد. به عبارت دیگر، آمار مربوط به میزان سپرده‌های پس‌انداز و سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت به تفکیک کارت و دفترچه (قابل انتقال و غیرقابل انتقال) وجود ندارد تا آمار سپرده‌های متصل به کارت در داخل سپرده‌های قابل انتقال آورده شوند.

[٥] سپرده‌های دیداری (sight deposits) قابلیت برداشت فوری را دارند؛ ولی قابل انتقال به شخص ثالث نبوده و در داخل سپرده‌های قابل انتقال طبقه‌بندی نمی‌شوند.

[٦] مطابق کتاب راهنمای آمارهای پولی و مالی، اگر سپرده‌های ارزی دیداری به طور مستقیم وسیله مبادله باشند باید تحت سپرده‌های قابل انتقال طبقه‌بندی شوند.

[۷] اگر این سپرده‌ها قابل انتقال باشند (به صورت کارت‌های الکترونیکی قابل انتقال) باید درگروه «سپرده‌های قابل انتقال» طبقه‌بندی شوند.

- سپرده‌های بلندمدت (یک تا پنج‌ساله)
  - *سایر سپرده‌ها*

۴- اوراق بهادار به غیر از سهام
  - *اوراق مشارکت بانک مرکزی*[1]
  - *گواهی سپرده منتشره شبکه بانکی*[2]

پول در مفهوم وسیع از داده‌های ترازنامه شرکت‌های سپرده‌پذیر (سیستم بانکی) قابل استخراج است. به این ترتیب که پس از تجمیع سرفصل‌های نظیر به نظیر دارایی‌ها و بدهی‌های ترازنامه‌های «بانک مرکزی» و «بانک‌ها و مؤسسات اعتباری»، ترازنامه شرکت‌های سپرده‌پذیر به دست می‌آید. از این ترازنامه اطلاعات مفیدی چون «پول در مفهوم وسیع»، «خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی»، «خالص مطالبات سیستم بانکی از دولت مرکزی» و غیره به دست می‌آید که این اطلاعات، در سیاست‌گذاری‌های پولی بسیار مفید ارزیابی می‌شوند.

جدول ۷ میزان پول در مفهوم وسیع مطابق تعریف صندوق بین‌المللی پول

(میلیارد ریال)

	۱۳۸۸	۱۳۸۹	درصد تغییر
پول در مفهوم وسیع	۲۵۵۰۱۷۷٫۴	۳۲۳۸۸۵۲٫۲	۲۷٫۰
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۱۹۲۳۱۳٫۹	۲۲۵۱۵۵٫۳	۱۷٫۱
سپرده‌های ریالی بخش غیردولتی	۲۱۶۳۵۷۵٫۲	۲۷۲۳۷۱۸٫۹	۲۵٫۹
سپرده‌های ارزی بخش غیردولتی	۱۷۷۳۷۷٫۰	۲۷۶۱۳۷٫۰	۵۵٫۷
سپرده‌های شرکت‌ها و مؤسسات دولتی	۱۶۸۹۴٫۷	۱۳۸۲۸٫۰	-۱۸٫۲
اوراق مشارکت در دست اشخاص	۰٫۰	۰٫۰	-
سپرده‌های دیداری کارکنان بانک	۱۶٫۶	۱۳٫۰	-۲۱٫۷

۷. جمع‌بندی

اغلب کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول، آمارهای پولی خود را بر اساس استانداردهای صندوق بین‌المللی پول تهیه می‌کنند؛ این در حالی است که برخی از آمارهای پولی کشور از استانداردهای مزبور فاصله داشته و در مواردی هماهنگی لازم را با آمارهای متناظر این

---

۱ شامل اوراق مشارکت و گواهی سپرده خارج از سیستم بانکی است.

۲ شامل اوراق مشارکت و گواهی سپرده خارج از سیستم بانکی است.

کشورها ندارد. با توجه به اینکه آمارهای پولی از ترازنامه‌های بخشی و گزارش‌های تلفیقی شرکت‌های سپرده‌پذیر استخراج می‌شوند باید این ترازنامه‌ها مطابق با فرم‌های گزارش استاندارد توصیه‌شده توسط صندوق بین‌المللی پول تهیه شوند. در مطالعه حاضر، برای تهیه آمارهای پولی کشور مطابق با استانداردهای بین‌المللی از توصیه‌های صندوق بین‌المللی پول و دستورالعمل‌های متداول بهره گرفته شده و با تمرکز بر بخش‌بندی واحدهای نهادی مقیم و غیرمقیم، طبقه‌بندی مجددی از دارایی‌ها و بدهی‌های مالی ترازنامه‌های شرکت‌های سپرده‌پذیر انجام شده است. در ادامه، پس از تهیه ترازنامه بخشی بانک مرکزی و استخراج گزارش تلفیقی از آن که حاوی مهم‌ترین اطلاعات در سیاست‌گذاری‌های پولی است، آمار پایه پولی بر مبنای تعریف وسیع آن ارائه شده است. در نهایت، با استفاده از آخرین بازنگری‌های صندوق بین‌المللی پول، تعریف جدیدی از پول در مفهوم وسیع (نقدینگی) ارائه شده و آمار آن به تفکیک اجزا آورده شده است. بر مبنای نتایج این مطالعه، تفاوت‌های موجود در تهیه ارقام کل‌های پولی و ترازنامه‌های بخشی و تلفیقی شناسایی شده و اهمیت بازنگری در ارائه تعاریف جدید و انطباق روش‌ها با معیارهای متداول جهانی تشریح شده است.

فهرست منابع

جداول وگزارش‌های آمارهای پولی، دایره آمارهای پولی، اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی.

ترازنامه‌های شرکت‌های بیمه، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

ترازنامه صندوق بازنشستگی کشوری، سازمان بازنشستگی کشوری.

ترازنامه سازمان تامین اجتماعی، سازمان تامین اجتماعی.

Monetary and FinanciaL Statistics Manual (2000), Washington D.C, International Monetary Fund.

Monetary and FinanciaL Statistics Manual-Compilation Guide (2008), Washington D.C, International Monetary Fund.

System of National Accounts, Brussels/Luxembourg (1993).

Zhao, X. (2001). *Islamic Republic of Iran Report on the Monetary and Financial Statistics Mission*, International Monetary Fund, Statistics Department.